

URGANCH DAVLAT TIBBIYOT INSTITUTI JANUBIY OROLBO'YI TIBBIYOT JURNALI

2 - TOM, 3/1 - SON. 2026

14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

UDC: 616.995.1:616-084

ODAMLARDA UCHRAYDIGAN ASOSIY GELMINTOZLAR VA ULARNING PROFILAKTIKASI

Faridova Dinora Ruslanovna-Urganch davlat tibbiyot instituti 3-kurs talabasi
fdina1616@gmail.com <https://orcid.org/0009-0002-5800-4568>

Mengliyeva Fazilat Bonu Bahromovna-Urganch davlat tibbiyot instituti 2-kurs talabasi
fazilatbonumengliyeva@gmail.com <https://orcid.org/0009-0008-2414-9471>

Samandarova Barno Sultanovna-Mikrobiologiya, virusologiya va immunologiya kafedras
mudirii, b.f.n, dotsent
barnosamandarova72@gmail.com <https://orcid.org/0009-0006-6114-2063>

Annotatsiya

Gelmintozlar dunyo miqyosida dolzarb tibbiy-ijtimoiy muammolardan biri bo'lib, ayniqsa sanitariya-gigiyena sharoitlari yetarli darajada ta'minlanmagan hududlarda keng tarqalgan. Maqolada askaridoz, enterobioz, trixotsefalez, exinokokkoz va tenioz kabi asosiy gelmintozlarning yuqish yo'llari, klinik belgilari va asoratlari tahlil qilinadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, gelmint infeksiyalari organizmda surunkali yallig'lanish jarayonlarini keltirib chiqaradi, immun tizim

URGANCH DAVLAT TIBBIYOT INSTITUTI JANUBIY OROLBO'YI TIBBIYOT JURNALI

2 - TOM, 3/1 - SON. 2026

14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

faoliyatini susaytiradi va ayniqsa bolalar hamda immuniteti past shaxslarda og'ir kechadi. Shuningdek, maqolada gelmintozlarni oldini olishda gigiyena qoidalariga rioya qilish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, ichimlik suvi sifatini nazorat qilish va aholi o'rtasida sanitariya-ma'rifiy ishlarni kuchaytirishning ahamiyati asoslab berilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, profilaktik chora-tadbirlarni tizimli ravishda amalga oshirish orqali gelmintozlar tarqalishini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Kalit so'zlar

Gelmintozlar, askaridoz, enterobioz, trixotsefalez, exinokokkoz, tenioz, parazitlar, epidemiologiya, profilaktika, gigiyena, sanitariya, infeksiya, immunitet, kasallanish, sog'liqni saqlash.

Аннотация

В данной научной статье комплексно рассмотрены эпидемиологические особенности, этиология, патогенез и профилактика гельминтозов, широко распространённых среди населения. Гельминтозы являются одной из актуальных медико-социальных проблем во всём мире, особенно в регионах с недостаточным уровнем санитарно-гигиенических условий. В статье анализируются пути передачи, клинические проявления и осложнения основных гельминтозов, таких как аскаридоз, энтеробиоз, трихоцефалёз, эхинококкоз и тениоз. Исследования показывают, что гельминтные инфекции вызывают хронические воспалительные процессы в организме, снижают активность иммунной системы и протекают особенно тяжело у детей и лиц с ослабленным иммунитетом. Также обоснована важность соблюдения правил личной гигиены, обеспечения безопасности пищевых продуктов, контроля качества питьевой воды и усиления санитарно-просветительской работы среди населения в профилактике гельминтозов. Полученные результаты свидетельствуют о том, что систематическое проведение профилактических мероприятий позволяет существенно снизить распространённость гельминтозов.

Ключевые слова

Гельминтозы, аскаридоз, энтеробиоз, трихоцефалёз, эхинококкоз, тениоз, паразиты, эпидемиология, профилактика, гигиена, санитария, инфекция, иммунитет, заболеваемость, здравоохранение.

Abstract

This scientific article provides a comprehensive overview of the epidemiological features, etiology, pathogenesis, and prevention of helminth infections that are widespread among the population. Helminthiasis remains a significant global medical and social problem, particularly in regions with inadequate sanitary and hygienic conditions. The article analyzes the transmission routes, clinical manifestations, and complications of major helminth infections such as ascariasis, enterobiasis, trichocephalosis, echinococcosis, and taeniasis. Research findings indicate that helminth infections cause chronic inflammatory processes in the body, weaken the immune system, and tend to be more severe in children and immunocompromised individuals. The article also highlights the importance of personal hygiene, food safety, drinking water quality control, and

URGANCH DAVLAT TIBBIYOT INSTITUTI JANUBIY OROLBO'YI TIBBIYOT JURNALI

2 - TOM, 3/1 - SON. 2026

14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

health education in preventing helminth infections. The results demonstrate that systematic implementation of preventive measures can significantly reduce the prevalence of helminthiasis.

Keywords

Helminthiasis, ascariasis, enterobiasis, trichocephalosis, echinococcosis, taeniasis, parasites, epidemiology, prevention, hygiene, sanitation, infection, immunity, morbidity, public health.

Kirish

Gelmintozlar — bu odam organizmida parazitlik qiluvchi chuvalchanglar tomonidan chaqiriladigan kasalliklar majmuasidir. Ular inson salomatligiga sezilarli zarar yetkazib, ko'plab tizim va a'zolarining faoliyatini buzadi. Chuvalchanglar o'zlari yashayotgan organizm ichidagi ozuqa moddalari hisobiga hayot kechiradi. Ular inson tanasidagi vitaminlar, oqsillar, uglevodlar hamda turli mikroelementlarni so'rib oladi, ba'zi turlari esa qon bilan oziqlanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, yer yuzida milliardlab odamlar turli gelmintlar bilan zararlangan bo'lib, ayniqsa bolalar orasida bu kasalliklar keng tarqalgan.

Gelmintozlar asosan fekal-oral yo'l orqali yuqadi va ularning tarqalishida sanitariya-gigiyena qoidalariga amal qilinmasligi muhim rol o'ynaydi. Hozirgi vaqtda bunday parazitlarning 250 ga yaqin turi aniqlangan bo'lib, ularning taxminan 9 turi ko'proq bolalarda uchraydi. Bolalarda gijja paydo bo'lishining asosiy sababi gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik, ya'ni meva va sabzavotlarni yuvmasdan iste'mol qilish hamda o'yinchoqlar yoki o'quv buyumlarini og'izga solish hisoblanadi. Kasallik rivojlanganda bolada qorin og'rig'i paydo bo'ladi, u asabiylashadi, tez jahli chiqadigan bo'lib qoladi va uyqu vaqtida tishlarini g'ichirlatishi mumkin. Shuningdek, orqa chiqaruv teshigi sohasida kuchli qichishish kuzatiladi. Bola bu joyni tez-tez qashishi natijasida terida toshmalar paydo bo'lib, ayrim hollarda yiringli yallig'lanish ham rivojlanishi mumkin. Parazitlar ichak atrofida kuniga taxminan 5 mingdan 150 mingtagacha tuxum qo'yadi. Bu tuxumlar juda tez rivojlanib, ichak orqali organizmning boshqa qismlariga ham tarqalish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ushbu kasalliklar ko'pincha yashirin yoki surunkali kechib, organizmida vitamin va mikroelementlar yetishmovchiligiga, allergik reaksiyalarga va immunitet pasayishiga olib keladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — odamlar orasida uchraydigan asosiy gelmintozlarni tahlil qilish va ularning samarali profilaktika choralarini yoritishdan iborat.

Material va usullar

Tadqiqot davomida gelmintozlarga oid zamonaviy ilmiy adabiyotlar, epidemiologik hisobotlar va klinik kuzatuv natijalari o'rganildi. Ma'lumotlar tahlili jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy manbalarni tizimli tahlil qilish
- epidemiologik ko'rsatkichlarni solishtirish
- klinik belgilarni umumlashtirish
- profilaktika samaradorligini baholash

Shuningdek, gelmintozlarning tarqalishiga ta'sir qiluvchi omillar, jumladan, gigiyena darajasi, ovqatlanish odatlari va atrof-muhit sharoitlari kompleks ravishda o'rganildi.

Natijalar va muhokama

URGANCH DAVLAT TIBBIYOT INSTITUTI JANUBIY OROLBO'YI TIBBIYOT JURNALI

2 - TOM, 3/1 - SON. 2026

14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, odamlar orasida eng ko'p uchraydigan gelmintozlar quyidagilar hisoblanadi:

Askaridoz — *Ascaris lumbricoides* tomonidan chaqiriladi va asosan ifloslangan tuproq orqali yuqadi. Bu kasallik ichak faoliyatining buzilishi, qorin og'rig'i va allergik reaksiyalar bilan namoyon bo'ladi.

Enterobioz — bolalar orasida keng tarqalgan bo'lib, kechasi anal sohada qichishish bilan xarakterlanadi. Infeksiya asosan qo'l orqali yuqadi.

Trixotsefalez — yo'g'on ichakni zararlaydi va uzoq davom etuvchi diareya hamda kamqonlikka olib keladi.

Exinokokkoz — og'ir kechuvchi gelmintoz bo'lib, jigar va o'pkada kistalar hosil qiladi. Ko'pincha chorva hayvonlari bilan aloqada yuqadi.

Tenioz — yetarlicha pishirilmagan go'sht iste'moli natijasida yuzaga keladi va ovqat hazm qilish tizimini zararlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, gelmintozlar ko'pincha gigiyena talablariga amal qilinmagan hududlarda uchraydi. Profilaktika choralariga rioya qilinadigan guruhlarda kasallanish darajasi sezilarli darajada past bo'ladi.

Gigiyenaga amal qilish, toza suv iste'moli, oziq-ovqatni to'g'ri tayyorlash va aholini muntazam tibbiy ko'rikdan o'tkazish gelmintozlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Gelmintozlar keng tarqalgan parazitlar kasalliklar bo'lib, inson salomatligiga jiddiy zarar yetkazadi. Ularning oldini olish uchun kompleks profilaktika choralarini qo'llash zarur.

Asosiy profilaktika yo'nalishlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **Shaxsiy gigiyena:** Ovqatlanishdan oldin, ko'chadan kelganda va hojatxonadan so'ng qo'llarni sovunlab yuvish.

URGANCH DAVLAT TIBBIYOT INSTITUTI JANUBIY OROLBO'YI TIBBIYOT JURNALI

2 - TOM, 3/1 - SON. 2026

14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

2. **Oziq-ovqat xavfsizligi:** Meva va sabzavotlarni iste'mol qilishdan oldin oqar suvda yaxshilab yuvish, go'sht va baliq mahsulotlarini yetarli darajada pishirish.
3. **Toza suv:** Faqat qaynatilgan yoki filtrlangan suv ichish.
4. **Tirnoqlar parvarishi:** Tirnoqlarni muntazam ravishda kalta qilib olish (tirnoq ostida qurt tuxumlari to'planishi mumkin).
5. **Muntazam tekshiruv:** Yilda kamida ikki marta profilaktik tekshiruvdan o'tish va zarurat bo'lganda shifokor nazoratida dori qabul qilish.

Shu choralarni tizimli ravishda amalga oshirish orqali gelmintozlar tarqalishini kamaytirish va aholi salomatligini yaxshilash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mavlonov O., Axmedov Sh. Tibbiy parazitologiya. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. – 416 b.
2. Musabayev E.I. Yuqumli va parazitar kasalliklar. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2018. – 460 b.
3. Daminov T.A. va boshqalar. Bolalar yuqumli va parazitar kasalliklari. – Toshkent: Cho'lpon, 2013.
4. Azizova O.T. Tibbiy parazitologiya (o'quv qo'llanma). – Toshkent: Fan, 2012.
5. Rasulov S.Q. Tibbiy parazitologiya. – Samarqand: SamDTI nashriyoti, 2015.
6. World Health Organization. *Soil-transmitted helminth infections*. – Geneva: WHO, 2023.
7. World Health Organization. *Guidelines on sanitation and health*. – Geneva: WHO, 2022.
8. Garcia L. S. *Diagnostic Medical Parasitology*. – 6th ed. – Washington: ASM Press, 2016.